

אוריאל

צמיחתה של מנהיגה

גולדה – צמיחתה של מנהיגה

(1956 – 1921)

צוות המחקר:

פרופ' אביזוהר מאיר – עורך מדעי

ד"ר גלבוע משה

פרופ' גלוברזון אריה – ראש צוות המחקר

ד"ר גלעדי דן

ד"ר גרינברג יצחק

ד"ר קופמן אילנה

מכון גולדה מאיר לחקרי עבודה וחברה
אוניברסיטת תל-אביב

פרולוג: צעדים ראשונים

פרק ראשון

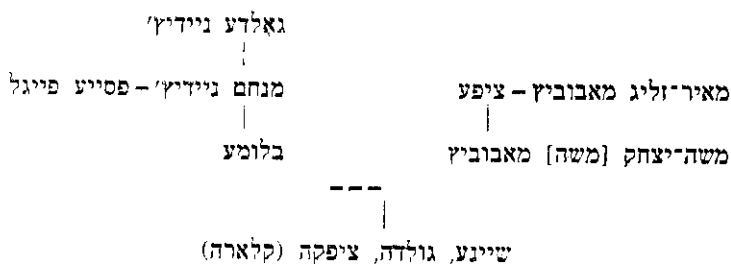
מנהיגה ועקשנית מלידה

1. סבתא-רבתא גאלדע

גולדה מאיר נודעה כמנהיגה לעתיד, אם לא מלידה, הרי מכל מקום מילדותה. במשפחתה דימו למצוא בה מאישייתה של מי ששמה קורא עליה - גאלדע ניידיץ, אימו של הסב ר' מנחם ניידיץ, אבי אימה של גולדה, בלומע. סבתא גאלדע שלטה במשפחה ביד רמה, ובלעדיה לא הוחלט דבר. היא היתה "יהודיה תמירה, דקת-גון, בעלת עיניים חומות נבונות", והעיקר "ראש של גבר", היינו, בעלת "שכל צלול ותבונה טבעית". סוחרים ובעלי-בתים מכובדים, אף מחוץ למשפחתה, באו להיוועץ בה. היא ידעה להתגבר על אסונות, כמו מות רבים מצאצאיה. על אופיה והשקפתה מעיד גם מנהגה לתבל את התה במלח כדי לקחת לעולם הבא מטעם הגלות...! בזכות סבתא גאלדע נסוגה משפחת ניידיץ מהתנגדותה לנישואי בלומע, שלא כמקובל, התאהבה ממבט ראשון עם הבחור היפהפה משה-יצחק מאבוביץ, בן החייל "החטוף" ר' מאיר-זעליג. משה-יצחק היתום, היה נגר עני ללא ייתוס-אבות. סבתה גאלדע הכריעה: העיקר שהוא בן-אדם, "א מענטש" ! אכן, הסב לבית מאבוביץ עשוי היה להוריש לביתה של גולדה את הסיבולת היהודית של נער יהודי ששרת בצבא הרוסי שלוש-עשרה שנה בלי שנגע במאכלי טריפה, חרף רעב וייסורי טרטור מחמת היותו יהודי. הכריחוהו למשל, לכרוע על רצפת אבן שעות רצופות, כשהוא מכוסה לעתים באפונים. כדי למרק "ספק-עוונות" מבחינת הדת היהודית, ישן הצעיר מאיר-זעליג תקופה ארוכה על ספסל, ואבן למראשותיו. בהקשר זה מציינת גולדה בזכרונותיה,

כי במידה זו או אחרת הצטיינו כל בני-משפחתה בנוקשות או בעיקשות.³ ואין תימה, שאחותה הגדולה שיינה כינתה אותה "גולדה העקשנית" בפרק על ילדותה של אחותה הצעירה.

המשפחה

2. עמל ועוני

בני משפחות ניידיץ' ומאבוביץ' הצטיינו ברובם כאנשי עמל חרוצים, שאינם בוחלים בשום עבודה. סבתא ציפע מאבוביץ' לא היתה מסוגלת לנוח, וברוב קפדנותה היתה נוהגת לצחצה בסבון את סוליות מגפיה! אין תימה, שהיחסיים בינה לבין בלומע, האם הטרודה והמפוזרת, היו כמקובל בין כלה לחמותה המותחת עליה ביקורת. בלומע עבדה בכל עבודה שנמצאה לה, לרבות בקילוף תפוחי-אדמה. אולם היא וכמותה גם האב משה היו לרוב אופטימיים.⁴ לדברי גולדה בזכרונותיה, התבטא הדבר גם בזימרה: בערב-שבחות היה הבית "תמיד מלא אדם [...] בעיקר מבני המשפחה [...] והשרים שעות על שעות".⁵ אצל האב השיקה האופטימיות בנאיביות, ותוצאתה - שנפל בפח של רמאים ואנטישמים, הכנסותיו פחתו וחובותיו גדלו. ואילו בלומע האם היתה ממולחת ומפוכחת, בעלת יוזמה ואשת עסקים. אך חלק גדול מהכנסותיה המעטות שועבד לתשלומי חובות בריבית נשך נוראה.⁶

בילדותה התנסתה גולדה בחיי עוני מרודים, לעתים אף ברעב. בבית ישנו לרוב על כסאות והתינוקות - בסל נצרים. פעם גרו בחדר שלידי תנור המאפיה בימי הקיץ החמים, ופעם ב"חור אפל", ב"חדר טחוב" - לפעמים כל המשפחה בחדר אחד. בדרך כלל "לא היה שום דבר מצוי במידה מספקת, לא אוכל ולא בגדים חמים ולא חום בבית." הילדות גדלו ללא צעצועים,

ורק אצל שכנים ראו בובה. מנת האהבה ניתנה גם היא במשורה וטיפחה את הקנאה בין אחות לאחות.⁷

עם הולדת ציפקע זכתה הקטנה במנת־הלחץ של התפנוקים של ההורים, ושיינה הגדולה היתה לאחראית הבלעדית לגידולה של גולדה הבת האמצעית, הצעירה ממנה בתשע שנים.⁸ קשרה אותן זו בזו לא רק הקנאה בתינוקת הגוזלת מהן את חלקן במעט הדיסה הנדירה, הן נקשרו בעבותות אהבה עזים, שלא נותקו חרף ויכוחים וחילוקי דעות שכיחים ביותר.⁹ בינתיים נדדה המשפחה מקייב לפינסק, שם חיו סמוך לביצה בסימטת "פארוואריכעס" – שפירושו שמה עשוי להיות "ערבוביה", אך ייתכן שבמקור־רה כונתה סימטת "דיריחעס" – "הרוחות" (או השדים) האמיתיים.¹⁰

3. פוליטיקה מילדות

דימויים אינטליגנטיים בלטו אצל גולדה מינקותה. זאת לא רק כשהסתכלה כ"תרנגול בבני־אדם" בספריה של אחותה הגדולה שיינה. בגיל שלוש חיברה מכתבים דמיוניים ל"בת־דודה" והכתיבה אותם לאחותה הגדולה, וכן המציאה סיפורים לאחותה הקטנה. יום אחד קיבלה מחברת, והעתיקה אליה אותיות מהסידור. היא היתה שקועה כל כך במלאכה זו, ולא ענתה לאמה. אמה קרעה את המחברת, וגולדה מיאנה להינחם ולהתפייס. ברוסיה לא זכתה ללכת לבית־הספר, ומכוח רצונה שלה למדה מאחותה שיינה לקרוא ולכתוב ומעט חשבון. בילדותה לא שיחקה כלל, אך תמיד היתה עסוקה בלי מנותה.¹¹

אין לומר, שאת הפוליטיקה ינקה גולדה עם חלב אמה (זו היניקה נוסף על ילדיה שלה גם בת־עשירים, ובכך זיכתה את המשפחה בשנת רווחה). אולי ההיפך הוא הנכון. שכן האם בלומע היתה טרודה בבעיות הפרנסה ודעתה לא היתה נתונה לענייני הציבור. היא התנגדה מאוד, אך ללא הועיל, לעיסוקי הבת הגדולה שיינה בארגוני "האחים והאחיות" של המהפכנים נגד המייסטר הצארי אולם, כאמור, הפכה שיינה למטפלת ולמד־ריכה של גולדה, ושימשה לה מופת גם ביחסה לעסקי־ציבור.¹² (רק בארצות־הברית, כאשר גולדה היתה שקועה בפעילות ציבורית, נרתמה גם האם לפעילות).

ילדותה של גולדה חלה בשנות המצוקה והתסיסה של ראשית המאה העשרים, הווייה שיצרה או חווייה פוליטית, סוציאלית ולאומית. חלק גדול מהנוער היה פעיל בתנועות המהפכניות. וכאשר ברחוב שרר הפחד מפני

השלטון, אימה וחרדה אפפו את הכול, לרבות משפחת מאבוביץ', מהופעות פתאום של קוזקים עם סוסיהם ומגלביהם. בני המשפחה שמעו תדיר את זעקות המוכים והמעונים בחצר המשטרה הקרוב לבית. יתר על כן, הדוד יצחק (כנראה אחי בלומע), בחור מחונן אך הולך-בטל, שהיה פעיל בתנועה הציונית-גורה למוות בהתנגשות עם המשטרה הצארית בעת מלחמת העולם הראשונה.¹³

אנשי התנועה המהפכנית ברובם לא ידעו מיגבלות במלחמתם בצאר. מסתבר שבעיני רבים מהם קידשה המטרה את האמצעים. למשל, אחדים מהם איימו על שמש של בית-כנסת במפתח-ענקי בכיס, כמו באקדה, כדי שיפתח את בית-הכנסת בליל שבת לאספות, ואפילו את יום כיפור היללו כמו להכעיס באסיפה "מהפכנית". כאשר לתוך התנועה הוחדרו פרובוקטורים, הם הוצאו ללא היסוס להורג בידי המהפכנים. לפי גולדה זה היה גורלם של שלושה-עשר סוכני השלטון בפּינסק. הדבר ארע בימי שהותה הקצרים שם, שיינה מציינת שהכירה שניים מהם לפחות. אופייני היה גם זיוף שמות ואשרות הגירה של אבי המשפחה בצאתו לאמריקה לבדו, ואחר-כך של שאר בני המשפחה בצאתם אחריו כשהם גונבים את הגבול בעזרתם של מבריחים גולנים.¹⁴

4. חוויית אנטישמיות וציונות

גולדה גדלה בהווייה פוליטית, ספוגה אנטישמיות מוסדית, המונית. זו התבטאה בין השאר, כפי שסיפר הסב "החטוף", בקריאת כלב בשם "בענצע" (בנציון), בהטלת חרם על הילדות היהודיות, ובפגיעות אלימות בהן; בלחץ שהופעל על לקוחות שהזמינו עבודה מהאב, שיבטלו הסכמים עמו; בצריחות "רוצחי המשיח"; בשמועות שהגיעו על הפוגרום בקישינב, ולבסוף - בתכונה לפוגרום ובהתגוננות עלובה מפניו.¹⁵

שיינה היתה מהפכנית וציונית פעילה, והיא לא היתה מוכנה לעבוד כדי להשתכר למחיית המשפחה נוסף לעבודה בבית חרף המחסור. מסירותה לפעילות המהפכנית גררה מריבות קשות עם אימה. היא אף ברתה מהבית לבית דודתה (מעשה שחזרה עליו באמריקה, והפך אולי דגם חיקוי לאחותה הצעירה גולדה).¹⁶

שיינה השתתפה בחוגי מהפכנים למיניהם, אך נצמדה יותר ויותר לחוגי הציונים הסוציאליסטים, ובין השאר - למפלגה בשם זה - מפלגת "ס.ס.". היתה זו מפלגה סיימיסטית, שדגלה באוטונומיה לאומית, וחתרה לכך שלכל

עם, לרבות העם היהודי בגלותו יהיה פרלמנט, "סיים", משלו. ברם דומה שבהשקפותיה ובהתנהגותה שיינה נהגה כציונית-ציון. הדבר מתברר גם מזכרונותיה של גולדה ומסיפור חייה של שיינה שעלתה לארץ, ודבקה בחיי ארץ-ישראל, למרות הפצרותיו של הבעל לרדת מהארץ ותרף אבטלה ויאוש.

שיינה השתתפה בפעילות הציונית בפנינסק, שמרכזה במחנתה היה בבית חיה וייצמן-ליכטנשטיין, אחותו של נשיא ההסתדרות הציונית בעתיד, חיים, וכן של אחיו הפעילים אז, שמואל ומשה. שיינה זכתה לשמוע הרצאה מחתרית של ברוכוב ולהיות עדה, (כנראה, עדת שמיעה), לביקורו של פנחס דשבסקי בפנינסק, כאשר העניק סטירת לחי בפומבי לראש המשטרה לאחר שזה השמיע קריאת גנאי אנטישמית ("זיידים"). דשבסקי ברח משם לקישינב, כדי להתנקש בראש הפורעים ומנהיג "המאה השחורה" בקרושיוואן. גולדה התרשמה גם מחברה של שיינה (ולימים בעלה), שמאי קורנגולד, שמילא תפקיד במפלגה, וגם ממנו שמעה על פרעות קישינב ועל התכונה ל"הגנה עצמית".¹⁷ כן שמעה מהם על נוראות סיביר. רושם עז השאירה על גולדה תגובתם של קרוביה על מות הרצל. אמה סרבה להאמין שהדבר אפשרי, ואילו שיינה פשטה בגדיה ולבשה שחורים שנתיים ימים, וגם בהגיעה למילוקי - לא הסירה את בגדי האבל ורבה על כך קשות עם האב.¹⁸

אין, אפוא, לתמוה על ציוניותה של גולדה הילדה. באמונתה זו, שהצטרפה לאופיה ולכשרונה, הפליאה כבר בילדותה בפנינסק בוויכוחיה עם ילדים, שטענו להשקפות ה"בונד".

5. "רק דרך אחת"

בזכרונות גולדה מצויים שני משפטים המדברים בעד עצמם ואולי מסכמים את השפעתה הפוליטית של אחותה עליה:

במרומי התנור למדתי ודאי לפחות עוד לקח אחד חשוב שאינו פוליטי: ששום דבר בחיים אינו קורה מאליה. אין די שתאמין במשהו; הכרח שיהיה בך כוח-העמידה הדרוש כדי לפגוש במכשולים ולהתגבר עליהם, היאבק. בהיותי בת שש או שבע בערך התחלתי לתפוס את הפילוסופיה שהיתה טמונה ביסוד כל מה שעשתה שיינה. יש רק דרך אחת לעשות דבר כלשהו: הדרך הנכונה [ההדגשה שלי, מ"ג]. בגיל חמש-

עשרה כבר היתה שיינה שואפת לשלמות, נערה שחיתה על-פי העק"ר
רונות הנעלים ביותר, ויהיה המחיר מה שיהיה; נוגשת קפדנית
ומחמירה מאוד.

גולדה, התינוקת בת השלוש, האזינה ברביקטב לכל "הדיסקוסיות"
שנערכו בפגישות המהפכניות, שהתקיימו בביתה שלא על דעת אימה. ומגיל
זה התווכחה עם ילדי שכונתה, שהאמינו שבעיות העם היהודי ייפתרו על-
ידי המהפכה הסוציאליסטית.¹⁹